

Seljord anno 1935

– Per Anders Buen Garnås –

Denne CD-en er eit resultat av at plateselskapet ta:lik sette opp platekontrakt som premie til den som vann A-klassa på hardingfele under landskappleiken 2010. I og med at landskappleiken for fyrste gong skulle arrangerast i Seljord i 2011, oppmoda ta:lik meg til å finne eit tema knytt til denne bygda, sidan me skulle sleppe CD-en under dette arrangementet.

Spelemenn har reist mykje både innan og utanfor fylkesgrensene, og nokon har også flutt frå bygd til bygd. Med desse har slåttane vandra på kryss og tvers, slik at det etter nokre hundreår med vandring er mest umogleg å nøste heilt opp kvar den eigentlege oppkoma ligg. Ein må godt utpå 1900-talet før ein verkeleg kan byrje å slå fast opphavet til slåttar. Dei eldre slåttane må ein vera særdeles forsiktig med å gjera hevd på, eller hevde at har utspringet sitt hjå ein spesiell spelemann. Når slåttane vandrar på denne måten endrar ofte både namn og sogene til slåttane seg, og dei blir også krediterte ulike opphavsmenn ettersom kvar dei hamnar. Vidare kan det av og til også vera vanskeleg å slå fast kva som er til dømes «Seljordspel» eller «Bøheringspel». I periodar kan det vera mange gode spelemenn innanfor ei og same bygd. Til trass for at desse høyrer heime på same stad, er dei ofte individualistar med ulike uttrykk og inspirasjon frå mange kantar. Slike bygder er likevel det ein trygt kan kalle kjerneområde for slåttespel. Desse kjerneområda flyttar seg etter individ som evnar begeistre, og det kan difor variere frå epoke til epoke kvar desse ligg. Slik sett er det ikkje tvil om at Seljord har vore eit av desse kjerneområda i fleire hundreår.

Difor har eg på denne CD-en tenkt meg å gjera ei slags tidsreise til ein av dei epokane der det krydde av gode spelemenn i Seljord. I dagens samfunn har me eit enormt føremun med det at me lett får moglegheita til å høyre opptak med spelemenn som levde for kring 100 år sidan og framover. Slik er det enklare for oss å danne eit bilete av korleis dei gode spelemennene før vår tid spela enn det var for spelemennene frå den tida dei fyrste opptaka blei gjort. På grunnlag av dette bestemte meg for å velja eit spesifikt årstal der det var flust av gode spelemenn å oppdrive innanfor Seljord kommune. Året 1935 lyste raskt opp som det gylne årstalet for produksjonen. Det året var nemleg 46 år gamle *Eilev Smedal* heime frå USA for siste gong. Hans elev og beundrar *Eivind Mo* var 31 år, og hadde vore gift med seljordsjenta Tone Li i 4 år. Eivinds onkel, *Høye Kvåle*, var 56 år. Det same var sambygdingen *Kjetil Flatin*. Dei var båe framleis i sine beste år som spelemenn. Ein trea jamaldring, *Harald Manheim*, levde enda eitt år – og sonen *Gudmund* var 17. Den 10 år yngre broren, *Magne*, var nok ikkje særskilt spelefør ennå, men spelemannsspira hadde allereie vore på føtene nokre år. Guruen *Torkjell Haugerud* var derimot i ein alder av 59 år på sine høgder som spelemann, og hadde teke fatt på sitt enorme arbeide med å lydfeste det store repertoaret sitt.

Sjølvsagt var det også ein del andre spelemenn ein kunne nemne. Men desse er dei eg har lete meg inspirere mest av og lagt best merke til frå denne epoken. For at produksjonen ikkje skulle bli for omfattande valde eg meg ut året 1935, med desse kjeldene som eit naturleg utgangspunkt.

Eivind Mo er den einaste av desse eg har lært direkte av. Slåttane etter dei andre er lært etter opptak.

Tradisjonane i Seljord

For meg som bøhering er det ikkje eit særleg stort sprang å skulle legge meg etter dei nemnde spelemennene frå Seljord, da spelet i Bø og Sauherad og spelet i Seljord av naturlege årsaker har sterke band. I mange tilfelle er spelet i desse nabobygdene ein og same sak, om ein ser vekk frå sær individuelle ulikskapar. Men ein kan også trekke klare liner frå Seljord til andre bygder – kanskje fyrst og fremst til Møsstrand og Tinn.

I Seljord, som i alle andre bygder i Telemark, er det nemleg på det jamne storkulturar som sauheringane Møllarguten og Lars Fykerud, møsstrendingane Håvard Gibøen og tinndølen Knut Lurås det blir referert til som opphav for slåttane som blir spela. Men seljordingane har også sine egne dominerande føredøme frå farne tider, som har gjort seg gjeldande langt utanfor heimkommunen. Her må ein særleg nemne Olav Bægjuv, Jon Kjos, Øystein Langedrag og Leiv Sandsdalen. Mange av slåttane på denne produksjonen skriv seg tilbake til desse karane. Her skal eg fortelje litt om tre av desse.

Jon Kjos (1754–1826) kom frå fjellbygda Åmotsdal, som ligg innanfor Seljord kommune. Han var fødd på Kvammen, og skreiv seg fyrst for Jon Kvammen. Men da han var kring 48 år kjøpte han Kjos, og er difor mest kjend under namnet Jon Kjos. Jon var ein del i Tinn, m.a. saman med spelemannen Knut Lurås (1782–1843). Her blei han kalla Jon Vestafe fordi han kom frå vestbygdene i Telemark, og han er difor også kjend under dette namnet. Jon er av dei absolutt eldste spelemennene me veit ein del om i Telemark, og var i si tid det dei kalla stenderspelemann. Dette var eit kongeleg privilegium som medførte at han hadde einereit til å spela i ly og lag i sitt distrikt. Han var kjend for å bygge ut små slåttar til storslåttar, og skal ha hatt veldig sterk ljom i fela. Jon var ein viktig lærermeister for m.a. Håvard Gibøen, Øystein Langedrag og Møllarguten. Sistnemnde kom til Jon Kjos som liten hjuringgut og uttala seinare at kjoseslåttane er verdte gull. Rikard Berge skreiv dette: «Kjoseslåttane er dei lengste og emnerikaste i si tid, og dei stod alltid for Myllaren som mynster på gamalt, godt spel.» Nemnast kan også det at springarane etter Jon Kjos inneheld utprega mykje ristetak. Kjende slåttar som skriv seg tilbake til Jon, og som ikkje er med på denne CD-en, er m.a.: «Skuldalsbruri», «Guro Heddeli» («Sollikrokkan»), «Kvamsvogga», «Frå morgon til kveld», «Jon Vestafe» og «Floketjonn» («Kjosjasen»).

Øystein Langedrag (1785–1848) var fødd på Langedrag under Kovadalen i Seljord, der faren Olav Jonson og mora Signe Andresdatter budde den tida. Etter ei tid flutte dei til ein liten plass ved Sanda i Øvre Bø, som også heiter Langedrag. I dag ligg dette området innanfor Bø, men på hans tid låg det under Seljord. Ein kunne lett tru at Langedragane tok med seg namnet frå den eine til den andre plassen, men i folketeljingane frå 1782 er både Langedrag under Sanda og Kovadalen (Raudberg i 1782) nemnde. Difor var det to plassar med dette namnet innanfor datidas Seljord allereie før Øystein blei fødd. Foreldra til Øystein er dei fyrste me veit budde på Langedrag i dagens Seljord, sjølv om plassen truleg blei ruddt nokre år tidlegare. Både far og bestefar til Øystein var spelemenn. Slik hadde han ein familietradisjon å ta vare på. I same området som Langedrag i Øvre Bø budde spelemannen Olav R. Soterud (1782–1828). Han og Øystein spela mykje i lag. Langedrag og Soterud ligg på kvar si side av Bøelva, og desse to sat stundom og spela for kvarande over elvebrusen. Jon Kjos var ein viktig lærermeister for Øystein, og samveret med den gode venen og jamaldringen Knut Lurås gav også frukter. Dei to spela mellom anna i lag i tre dagar på Lomodden i Seljord. Den eine sat i sengeskaret, og den andre i ein stol. Etterkvart følgdes dei så godt at det høyrdes ut som det var berre éin som spela. Elles veit me at han lærde av Gunnar Grjotnes (1748–1826) i Fjågesund og Tov Kristianson (f. kring 1750) frå Kviteseid. Øystein lærde seg også å spela fiolin etter notar da han var i militærmusikken i København. Han var ute i ufreden i heile 7 år. Her lærde han m.a. marsjar, og han skal difor vera den fyrste i Telemark som tok i bruk bruremarsjar. Øystein gifta seg med Tone Leivsdotter, og i gjestebodet deira var det Olav Soterud som var spelemann. Da Olav skulle spela folk til kyrkjens sa han: «Eg kan nå ikkje dei marsane du kan, eg, Øystein; men eg skal gjera det beste eg kan.» Frå gamalt av var det bruregangarar som blei nytta i slike høve. Øystein er også omtala som ein god snikkar og tømmermann, og ein meister i treskurd. Difor reiste han mykje både i arbeid og som spelemann, og lytta og lærde der han fór. Øystein med familie flutte ein del frå plass til plass eit bel, før dei til slutt enda opp på Sandsdalen i Seljord. Kjende slåttar etter Øystein, som ikkje er med på denne produksjonen, er t.d. «Skarsnuten», «Langedragen 1», «Morgonvandringen» «Langedragen 2», «Bruremarsj frå Seljord» og «Kivlemøyane». Ein må også rekne med at mange av slåttane som er nemnde som Sandsdalsslåttar skriv seg tilbake til honom. Øystein Langedrag fekk nokre uvanlege kapasitetar til læregutar. Møllarguten lærde mykje av Øystein heilt frå han var gutunge, og Håvard Gibøen henta også viktig inspirasjon frå honom. Men den viktigaste arvtakaren blei nok likevel sonen, Leiv Sandsdalen.

Leiv Sandsdalen (1825–1896) blei født mens familien budde på Moen i Seljord. Men han tok namnet Sandsdalen etter at familien enda opp på denne garden. Leiv tok godt vare på spelet etter far sin, som la stor gaum på at sonen skulle få dette fullendt. Øystein låg jamvel og spela for Leiv etter han blei sengeliggande mot slutten av leveåra. Etter sigande skal Øystein ha uttala at Leiv aldri kom til å lære å spela. Det gjorde han riktig nok likevel, og det til fulle, sjølv om det blei sagt at han ikkje nådde høgda som spelemann før han var i 60-årsalderen. Etter faren arva Leiv dei rike gåvene både når det gjaldt musikalitet og handlag. Han var vidkjent både som spelemann, felemakar, møbelsnikkar og treskjerar. Sandsdalen var også ein ordkunstnar av rang, og han var oppteken av at sogene skulle haldast i hevd. Kombinasjonen av dette og den store musikaliteten gjorde honom til ein populær konsertspelemann. Felespelet blei slik eit viktig levebrød for Leiv, og han blei difor noko knipen på lære bort mange av glansnummera sine, i frykt for konkurransen på marknaden. Dette hadde nok også samanheng med at han var veldig nøyen på at slåttane skulle vidareførast like korrekt som han sjølv hadde lært dei. Til dømes skal Leiv ha nekta å spela når Lars Fykerud var til stades. I motsetnad til Fykerud var Leiv oppteken av å halde det gamle spelet vedlike. Likevel lever framleis tradisjonen etter Sandsdalen i beste velgåande, da det var flust av gode spelemenn som var interessera i å tileigne seg materialet hans – noko dei greidde på ulike vis. Leiv Sandsdalen var ein kar med kraftig og myndig framtoning, og var høgt respektert både i heimbygda og elles. Da han blei noko oppi åra reiste han også utanfor Telemark, både på Vestlandet og i Oslo. All kunnskapen han sat inne med, samt det mangfaldige talentet han var innehavar av, gjorde honom til ein ruvande kulturpersonlegdom. Kjende slåttar etter honom, utanom dei som er med på denne CD-en, er m.a.: «Sandsdalspringaren», «Sandsdalsgangen», «Elling Münsters trollstemte halling» og «Sandsdalsvrita».

KJELDENE

Torkjell Haugerud (1876–1954) var fødd og oppvoksen i Bø i Telemark. Men da han gifta seg med Bergit Nes i 1903, gifta han seg samtidig til gardane Nes og Nordgarden i Seljord. Difor budde han storparten av livet sitt her. I fødebygda lærde han av gjeve spelemenn. Han hadde også spelemenn i familien. Men fyrst og fremst var Halvor Flatland (1853–1929) ein viktig lærermeister. Halvor var i saman med brørne, Olav og Hans, ein av dei absolutt viktigaste arvtakarane av spelet etter Møllarguten. Flatlandkarane i Bø hadde også ein eigen familiearv å bringe vidare til Torkjell – nemleg spelet etter far deira, Hans Hellos. Torkjell Haugerud blei òg eit viktig bindeledd mellom Langedrag/Sandsdals-tradisjonen og seinare spelemenn. Ein del av det fekk han med seg da han hørde Sandsdalen sjølv. Men han samla òg trådane etter desse særleg via Møllar/Flatland-tradisjonen, og ved å lytte til andre som hadde vore nære innpå Sandsdalen – til dømes svigerfaren Sigurd Nes. Haugerud var grunnleggjande interessert i å hente fram alt stoff av verdi. Han oppsøkte difor mindre profilerte felespelarar, og lærde seg mange slåttar som truleg ikkje hadde overlevd utan at Torkjell greip inn. Døme på dette er slåttane han lærde av Aslak Kleivane i Seljord. Haugerud var ein vidsynt og særdeles lærenæm mann. Han henta spel frå dei fleste kantar av Telemark. Gibø- og Luråsspel lærde han særleg av Kjetil Håvardson og Knut Dahle. Slåttar etter Lars Fykerud hadde han òg på repertoaret sitt. Ein gong sa Lars til Torkjell at: «Her finst ingen i landet som spelar så godt som eg og du.» Torkjell var også interessert i spelet utanfor Telemark. Slik fekk han eit enormt og mangfaldig repertoar. Frå han var liten var han opplært i ei kristen tru, noko som gjorde sitt til at han la mest vekt på det lyriske i spelet, og spela lite og ingenting til dans. Den klassiske og europeiske musikken låg også Torkjell sitt hjarta nær. Han kunne notar, og spela både fiolin og orgel. Difor var han tidleg ute med å skrive ned slåttar. Sjølv om han var oppteken av at slåttane skulle vera formmessig solide, var han også ein meister i å variere. «Du må ikkje bli forondra om takje blir ansless neste gong,» sa han ein gong til Eivind Mo. I det heile var han gjennomsyra av musikalitet. Difor evna han å tilføre nye ting til hardingfelelerepertoaret, gjennom å dikte særst originale slåttar som fort glei inn i tradisjonen. Teknisk hadde han ein makelaus kontroll både på fingrar og boge. Og alle desse evnene, samt hans medvetne forhold til musikken og den kvalitetsbevisste og imponerande framføring av slåttespelet, gjorde honom til ein høvding i si samtid. Slik blei han også ein viktig lærermeister for mange komande storspelemenn.

Harald Manheim (1879–1936) var fødd på garden Manheim på Manheimstrondi i Seljord, der han levde heile sitt liv. Manheimslekta har synt seg å vera ei gåverik slekt, med uhorveleg mange gode utøvarar når det gjeld folkemusikk og –dans heilt fram til i dag. Faren, Egil Eivindson Manheim, var vidgjeten spelemann og blei den fyrste lærermeisteren til Harald. Det heitast at Harald som tiåring krabba igjennom stabbursluggen på Manheim for å få tak i fela til far sin. Det er tydeleg at spelhugen låg latent i guten. Den gamle ferdsevsvegen gjekk over jorda på Manheim, og det var difor mykje folk av alle slag innom garden. Mellom desse var store spelemenn som Håvard Gibøen, Øystein Langedrag, Møllarguten og Leiv Sandsdalen. Sistnemnde arbeidde på Manheim og Egil fekk lære mykje av honom, som han kunne vidareføre til sonen. Difor blei også Harald Manheim ei viktig lenkje i Sandsdalstradisjonen. Elles vanka han ein del i lag med Erik Øverland frå Seljordshei, som var ein spelemann Harald snakka fint om. Det same gjorde han om Lars Fykerud, som nok var av dei som påverka Harald aller mest, utanom det han fekk lære heime. Da Lars kom att frå Amerika i 1898, henta Harald honom heim til Manheim, der han blei i 8 dagar. Påverknad frå bygdene lenger aust fekk Manheimspelemennane seinare også gjennom Gunnulf Borgen på Borgja i Bø, som dei hadde mykje kontakt med. Harald var ein kraftig arbeidskar, og denne krafta gjorde seg også gjeldande i spelet. Spelet hans bar langt, og det heitast at Torkjell Haugerud, på den andre sida av Seljordsvatnet, stundom kunne høyre at Harald sat ute og spela når vinddraget stod rett. Den rike gjevnaden stoppa heldigvis ikkje med Harald. Han fekk 12 born, og tre av sønene blei storspelemenn. Den eldste av dei var Egil Manheim (1904–1941), som diverre gjekk bort alt for tidleg. Men veslebrørne Gudmund (1918–1991) og Magne (1928–1997) bar arven etter honom og faren vidare. Gudmund var i slutten av tenåra da faren døydde, men Magne var berre ein liten gut, og måtte nok lære mest av brørne sine. Likevel voks dei alle opp med ljomen frå fela til Harald, og blei verdige representantar for tradisjonen. Gudmund og Magne er dei det finst opptak med av Manheimane, og er difor mine kjelder for spelet etter Harald Manheim. Gudmund overtok Manheim da Egil døydde, men flytte med huslyden ned til Sanden ved Seljordsvatnet. Derifrå drev han garden, samtidig som han drev Sanden camping. Magne blei tidleg oppdaga som eit musikalsk talent, og fekk høve til å studere musikk. Han flytte difor til Oslo, og budde mesteparten av sitt liv her, mens han levde av å vera både fiolinist og spelemann. Magne flytte heim til Seljord da han gjekk av med pensjon, og blei ei inspirerande kraft i heimkommunen mellom anna ved å starte oppatt Seljord Spelemannslag i lag med brorsonen, Harald Manheim, i 1991.

Høye Kvåle (1879–1967) voks opp i Flatdal, men levde det meste av sitt liv som gardbrukar på Haugen i Seljord. Felespel høyrde han heilt frå han låg i vogga. Faren, Eivind, spela litt fele og mora, Anne, hadde også god kjennskap til slåttemusikken. I ungdomsåra spela han mykje i lag med Smedalsbrørne. Det kan vera grunnen til at ein kan finne ein del fellesnemnarar i spelstlane til Smedølane og Høye. Høye kom også tidleg i kontakt med Kjetil Håvardson på Møssstrond. Elles rakk han å høyre meistrar som Leiv Sandsdalen og Lars Fykerud, og fanga opp ein del av repertoaret sitt av desse. I 1907 var Høye i Amerika. Der lærde han slåttar av utvandrarane Olav Napper frå Fyresdal og Jørgen Bægiuv frå Flatdal, som var son til Olav J. Bægiuv. Jørgen flytte over til USA saman med faren i tenåra. På repertoaret hadde han difor fleire Bægiuvslåttar enn dei fleste. I USA kom Høye også igjen i lag med dei eldste Smedalsbrørne, som hadde emigrera dit. Høye var brennande interessert i spel frå alle kantar, og snappa opp slåttar der han fór. Slik fekk også han eit innhaldsrikt og vidt repertoar, som inneheldt svært sjeldne slåttar og slåtteformer. Fyrst og fremst står han att som eit viktig bindeledd for Gibøspelet etter Kjetil Håvardson. Den særne tonaliteten til Høye er nok sterkt prega mellom anna av denne lina. Stillfaren som han var av natur, spela han ikkje mykje offentleg, og vekte ikkje den oppsikta som han kunne ha gjort. Heldigvis spela han inn ein del slåttar i NRK, og sonen, Olav, gjorde gode opptak med honom. Desse opptaka avspeglar ein spelemann med fin formsans og god tonekjensle. Slåttane han har dikta vitnar også om at Høye Kvåle var ein kar med ein sans og eit talent utover det vanlege.

Kjetil E. Flatin (1879–1960) var født på Flatin i Nordbygdi i Seljord, men kjøpte seinare garden Ramberg like i nærleiken, der han budde største delen av livet. Han laga si eiga fele mens han ennå berre var ein smågut, og spela i bryllaup allereie som 8-åring. Slik synt han tidlege takter både som felemakar og spelemann, og desse to handverka utførte han meisterleg resten av livet. Kjetil var i slekt med både Olav Bægiuv og far og son Langedrag og Sandsdalen. Sistnemnde blei også eit ideal for honom. Men Kjetil førte ikkje berre vidare slåttane hans. Han blei også ein solid konsertspelemann, og opprettheldt den gode formidlingskunsten etter Sandsdalen. Lars Fykerud var også eit stort førebilete for Kjetil, både som formidlar og spelemann, og Kjetil nytta også mange av konsertstykkane hans. Med sitt elegante og fangande spel, og sin fine framferd, var han ein av få i si tid som greidde å leva av felespelet. Han reiste land og strand rundt i Noreg med musikken sin, og frå 1903–1907 var han til og med på spelferdi i USA. Der gjorde han så stor suksess at han blei beden om å koma att til «De norske festligheter» i Fergus Falls, Minnesota – noko han riktig nok takka nei til. I folketeljingane frå 1910 er Minneapolis oppført som Kjetil sin siste bustad i USA. Og i denne tida var også han mykje i lag med dei utflytta

Smedølane, særleg på farmen der Harald Smedal heldt til. Ein kan godt seie at Kjetil Flatin var ein fri spelemann, som tok inn element frå andre stader og frå andre uttrykk. Han lét seg imponere av vossingane Sjur Helgeland og Ola Mosafinn, og gjekk ikkje av vegen for å nytte element frå deira tradisjon i musikken sin. Han var også av lyttande natur, og lærde spel der han vanka. Difor hadde han slåttar etter mange av dei kjende slåttediktarane på repertoaret, og spela desse i personleg utforming. Dynamikken var viktig i spelet til Kjetil, meir utprega enn hjå dei fleste andre, og hans særne stil evna å imponere langt utanfor det heimelege hardingfelepublikumet. Til dømes synt kompositistane Edvard Grieg og Johan Halvorsen honom stor heider ved å setje honom øvst på kvar sine kappleikar på byrjinga av 1900-talet der desse sat blant domsmennene. Dotter til Kjetil, Signe Flatin Neset (1912–1975), blei også god felespelar. Ho var den som førte storparten av spelet hans vidare, saman med ektemannen Leiv Neset (f. 1925), som også er ein av Torkjell Haugerud sine fremste læresveinar.

Eilev Smedal (1889–1938) frå Flatdal var ein av seks brør som alle var gode spelemenn. Dei andre fem var Olav (1871–1941), Greggar (1874–1919), Harald (1876–1936), Gunleik (1878–1948) og Aslak (1883–1913). Far deira var åmotsdølen Aslak Olavson Smedal. Han virka mellom anna som lærar, og tillikes med faren og farfaren var han også kyrkjesongar. Mykje av musikaliteten til sønene kom frå farssida, men mor deira, Gunhild f. Rue, spela fløyte og var også av ei gáverik ætt. Her i landet var det nok Eilev som markera seg absolutt mest av brørne. Det er også honom det er flest opptak av, og han får difor representere familien på denne produksjonen. Det finst fire kjende opptak med Gunleik og, men spelet til dei andre brørne er diverre ikkje for- eviga, det me veit. Diverre døydde mange av dei i altfor ung alder. Eilev spela tidleg inn ein del slåttar på pathefonplater mens han studera kirurgi i Kristiania. Han var allereie da ein markant spelemann. På landskappleiken i 1914 blei han den yngste nokon sinne som fekk 1. premie. Same året utvandra han til Amerika. Her blei han ein omtykt kirurg etter han tok eksamen i faget i 1916. I USA gifta han seg med Etta Henrickson, enkja etter Greggar. Olav, Harald, Greggar og Gunleik hadde allereie budd i Amerika nokre år da Eilev emigrera. også her hadde dei mykje samkvem med meisterspelemenn som vitja landet. Gunleik flytte heim til Noreg etter nokre år for å ta seg av foreldra. Faren døydde i 1911 og i 1912 selde dei Haugstoga, der foreldra budde. Seinare tok Gunleik med seg Eilev, mor Gunhild, syster Signe og kona Tone over til statane. Slik blei heile den gjenlevande delen av familien til slutt samla i USA. Sjølv om Eilev blei borte for nordmennene i mange år, florerer platene hans i tallause heimar, og slik gjorde han framleis sterkt inntrykk på folk. Heldigvis vitja han Noreg to gonger etter han utvandra; fyrst i 1928 og siste gong i 1935. Det var stor stas da Eilev kom heim, og han

la att djupe spor etter seg bae gongene. I 1935 spela han også inn ein del slåttar i NRK. Farmor til Smedølane heitte Signe og var syster til den kjende spelemannen Håvard Gibøen. Dei hadde mange gode spelemenn bak seg i slekta. Ho var god til å tulle slåttar, og dei eldste sonesønene fekk lære ein del av henne. Tillikes med bror sin var ho svært nøyen på at slåttane skulle spelast heilt rett. Slik blei Smedølane tidleg farga av Gibøspelet. Eilev lærde mykje av dei eldre brørne, som rakk å høyre mange av dei tidlegare storspelemennene, til dømes slike som Leiv Sandsdalen og to blad Fykerud – Hans og Lars. Han og brørne lærde også mykje av slektningen Kjetil Håvardson, og fekk meir av Gibødåmen frå honom. Men Eilev blei også sterkt påverka frå andre kantar. Han var ein del i lag med både Torkjell Haugerud, Knut Dahle og tuddølen Svein Løndal. Men fyrst og fremst oppskatta han spelet til Halvor Borgen Uvdal i Bø, og blei veldig påverka av det. Brørne Halvor Borgen Uvdal og Gunnulf Borgen var av dei viktigaste arvtakarane etter Lars Fykerud, og Eilev og dei to hadde mykje sosialt samvere der slåttemusikken var i sentrum. Slik blei Smedalspelet ei smakfull samansmelting av Gibø- og Fykerudspelet, og Eilev utvikla ein høgst personleg og gripande stil. Eivind Mo fortalde at Eilev hadde ein einestående ljom i fela og at han stundom fingra så ein høyrde det small i gripebrettet.

Eivind Mo (1904–1995) var født og oppvoksen på Øvre Mo i Rauland. Både faren, Halvor, og mora, Gunnhild, var interessera i felespel. Gunnhild var syster til Høye Kvåle, og han blei den fyrste lærereisteren til Eivind. I 1931 gifta han seg med seljordsjenta Tone K. Li (1903–1981), som også var god felespelar. Dei busette seg på Tytegrav ved Brunkeberg i Kviteseid, om lag ei mil ovanfor Seljord. Eivind budde altså ikkje i Seljord i 1935, men han vanka også i desse tider mykje saman med sine gode vener og førebilete i Seljord – og var slik ein viktig del av dette spelemannsmiljøet. I 1946 kjøpte Tone og Eivind garden Nordgarden i Seljord – nabogarden til den Nordgarden Torkjell Haugerud åtte. Her budde dei resten av livet, og Eivind virka både som gardbrukar og banksjef i Seljord Sparebank. Torkjell Haugerud hadde høg stjerne hjå Eivind, og blei ein av hans viktigaste lærereistrar. Særleg i ungdommen var Eivind ein aktiv læregut hjå honom. Tone var og spesielt glad i Torkjell Haugerud sitt spel, og han sette også stor pris på henne. Ho og Anne Haugerud (Hoff), dotter til Torkjell, var gode veninner med felles interesser, og dei vanka difor mykje saman. Slik fekk også Tone lære mykje av Torkjell, og Eivind lærde også ein del av Haugerudstoffet gjennom henne. Ein annan viktig spelemann i Eivind sitt liv var den gode kameraten Olav Groven (1895–1929) frå Gøytilsgrend i Lårdal. Olav hadde mange slåttar, m.a. etter Møl- larguten, som han hadde lært av ulike spelemenn i Tokke- og Vinjetraktene. Ein god del av dette var å finne på standardreper- toaret til Eivind. Eilev Smedal var eit førebilete for Olav Groven, og det same blei han til fulle for Eivind Mo. Eilev kom innom

på Øvre Mo i Rauland fyrste gong han var heim frå Amerika i 1928. Og neste gong han var heime, i 1935, reiste Eivind og Eilev på ei triveleg reise gjennom Telemark. Ein annan spelemann, som både Tone og Eivind sette høgt, var Johannes Dahle (1890–1980) frå Tinn. Han og ekteparet Mo hadde mykje kontakt. På same måte som Torkjell Haugerud hausta slåttar av Knut Dahle, nytta Eivind høvet til å tileigne seg slåttar av sonesonen Johannes. Torkjell og Eivind bad også Johannes over til Seljord for at dei skulle få lære noko meir av dette gjæve materialet. Slik blei den gamle, gode kontakten mellom tinnspelemennene og spelemennene i Seljord opprettheldt. Sjølv kom eg til Eivind Mo som 13-åring i 1993, og fekk oppleva honom den siste tida han levde. Da var det særleg desse ovannemnde spelemennene han snakka varmt om, og for meg blei det veldig spesielt og spanande å koma så nærre inn på desse gjennom honom. Eivind var ein gamal mann den tida eg fekk med honom, men var sær s klår i tanken og kunne framleis traktere fela. Han var av kritisk natur, og var oppteken av at ein skulle legge slåttane «i rette låmi», som han sa. Særleg snakka han mykje om slåttane etter Håvard Gibøen og Jon Kjos. Nokre slåttar gjekk me grundig i gjennom, og andre retta han på her og der. Men mest blei det til at eg sat og spela for honom, og han gav tilbakemeldingar attende. Stor stas var det for ein tidleg tenåring å få ting godkjent av den levande legenda. Særleg hugsar eg korleis han la vekt på viktighetta i å kunne variere, og legge noko av seg sjølv i spelet; «Du har ei gudegåve med det at du kan variere,» sa han. Me kom veldig godt overens. Slik blei Eivind ein veldig viktig del av min oppvekst som spelemann, og han har alltid vore eit av mine absolutt største førebilete – noko han har vore for sær mange både samtidige og seinare spelemenn. Slåttane han har laga har også glidd inn i det faste repertoaret til mange av dagens storspelemenn, både i aust og vest. Spelet til Eivind var lag på lag med kvalitet. Det var ei enorm framdrift. Der var ikkje noko tvil. Han stoppa ikkje opp og dvelte. Slåtten måtte heile tida vidare. Dette gjorde at du blei dregen med, og fanga inn i hans fantasi. Det var takande reint og elegant, og i djupet låg heile tida ein inderleg lyrisk undertone som grøtte. Slik stend Eivind Mo att som ein av dei aller ypparste spelemenn på 1900-talet.

SLÅTTANE

1. «Bægjuven», springar i form etter Eivind Mo

Olav Jakobsson Bægjuv var født kring 1830, og budde på ein liten plass under Austgarden ved Flatdal kyrkje som heitte Bægjuv (Bergjuv). Møllarguten sa ein gong om honom at: «Det er fælt til kar til spela denna Bægjuven, du!» Olav er skildra som ein fælende stor kar med stygge arr i andletet etter knivskurdar. Desse skulle han ha fått etter eit kraftig slagsmål. Olav flutte med familien sin til Amerika i 1869, og døydde der. Truleg er dette ein av slåttane Høye Kvåle lærde av sonen til Olav da han var i Amerika. Denne springaren på nedstilt bas er den mest kjende slåtten etter Olav, og Eivind Mo lærde han av morbror Høye.

2. «Igletveiten», springar i form etter Gudmund Manheim

Igletveit er ein liten plass i nærleiken av Manheim. Her budde det ein gong ein spelemann som heitte Olav Igletveit. Olav var ein gong til Håvard Gibøen (1809–1873) på Møststrand for å lære spel. Der fekk han lære denne springaren. Etterkvart måtte han byrje på den lange vandringa heimover. Men da han hadde kome eit godt stykkje på heimveg oppdaga han at han hadde gløymt eit tak i slåtten. Han snudde difor og gjekk tilbake for å friske dette opp att. På grunn av denne ihuga innsatsen for å lære slåtten rett blei han æra med å få slåtten kalla opp etter seg. Olav Igletveit bruka seinare slåtten mykje i ly og lag både i Bø og Seljord. I Seljord blir Igletveiten rekna som ein slått i Sandsdalstradisjon. Men slåtten er nok eldre enn Sandsdalen, og blir elles rekna som Møllarslått.

3. «Moghusfela», gangar i form etter Eilev Smedal

Denne slåtten er kjend i mange former og under fleire namn i Telemark, men òg i andre hardingfeledistrikt – m.a. under namnet «Lea deg, lea deg, gamle Ola». Dette er ein av slåttane Signe Smedal tulla for sonesonene sine, slik ho høyrde han av boren Håvard Gibøen. Slåtten er også nemnt som ein gangar etter Leiv Sandsdalen, noko som tydar på at han blei spela i Seljord også for Smedølane lærde han av bestemor si.

4. «Revefaret», springar i form etter Eivind Mo

Dette er ein slått etter Jon Kjos, og er ei form av Luråsslåtten «Ein god lått». Ofte er denne varianten berre kalla «Springar etter Jon Kjos». Men han er også knytt til ei historie om da Jon fekk has på ein rev som var så fæl til å ta ryper frå snarene som blei sett ut av fangstfolk. Jon Kjos var ein vidkjent veidemann. Det heites at han var i Vindeggen, Brattefjell og Medfjell på ein dag. Det blei utlyst ein skottpremie på tri tylfter ryper til den som skaut denne reven. Jon gjekk difor og prøva å spore han opp, og kom etterkvart over ei snare der han hadde vore. Så følgde han faret etter reven heilt til han kom til ei steinurd der

det låg mykje rypefører og andre restar etter revens festmåltid. Jon sette seg til og venta vel og lenge. Da det tok til å skumre kom reven ut, og Jon fekk skote fugletjuven. Eivind Mo meinte at slåtten er knytt til denne historia fordi han «er noko krokute i faret den òg». Han hadde slåtten etter Høye Kvåle. Eit tak mot slutten av slåtten har eg lært av Gunnar Innleggen (f. 1940) i Bø. Han lærde «Revefaret» av Eivind Mo mange år før meg, og Eivind hadde da med dette taket, noko han ikkje hadde da eg lærde han.

5. «Jondalen», springar i form etter Magne Manheim

Denne springaren går på eit felestille som blir kalla førstemt, og er fyrst og fremst kjend i ei form etter Gibøen. Forma eg spelar her skal vera etter Møllarguten, og har gått gjennom Harald Manheim til sonen Magne. Han er også kjend under namnet «Sigurd Jondalen».

6. «Kvamshallingen» i form etter Eivind Mo

Syster til Jon Kjos blei gift til Tinn, og Jon var ein del på vitjing der. Ein gong blei han heldt narr av fordi han ikkje spela så mange hallingar som tinnølane, men spela mest gangarar og springarar. Dette gjekk noko inn på honom, særhuga som han var. Etter han kom heim la han seg til å sova i løa si – det var truleg ei varm sommarnatt. Da drøymde han at det kom ein svartkledd mann inn og spela denne hallingen for honom. Formmessig kan det høyrast ut som at Eivind Mo har lete seg inspirere av både Johannes K. Dahle og Høye Kvåle i denne slåtten. Dei hadde gode kjelder tilbake til både Håvard Gibøen og Møllarguten, som begge lærde av Jon Kjos .

7. «Kivletone etter Lavrants Østtveiten»

Det er ikkje berre speltradisjonen som har vore rik i Seljord. Kvedinga har også stått sterkt planta, og det har vore mange gode utøvarar på dette feltet. Ein av desse var Lavrants Østtveiten (1899–1979) på Seljordshei, som mellom anna hadde mykje materiale i gamal familietradisjon. Denne visa etter Lavrants heiter eigentleg «Kivlemøyane». Knut Buen spelar denne visetonen etter Lavrants på trollstilt fele, og eg har lært han etter honom. Visetonar blei elles mykje nytta på hardingfele også i Seljord. Særleg var Kjetil Flatin ein eksponent for dette uttrykket.

8. «Heggtveiten», gangar i form etter Kjetil Flatin

Sonen til Leiv Sandsdalen, Sveinung, gifta seg til Heggtveit i Kviteseid. Gjestebodet var på denne garden, og her blei det etterkvart ei veldig god stemning. Etterkvart byrja brudgommen sjølv å tulle ein slått medan han sveiv seg og dansa etter sin eigen song. Akkurat da sat faren og dubba litt av, men kvakk til og spurde: «Kvar har du høyrst den slåtten?» «Jau, det er nå av deg, det!» svara Sveinung. Leiv hadde gløymt slåtten og blei utav seg

av glede da sonen kunne minne honom på han att. Etter endelev å kunna spela slåtten igjen, sa difor Leiv: «Ja, etter denne dag skal han heite Heggtrveiten!» Kjetil Flatin lærde seinare slåtten etter slåttetullinga til Sveinung Heggtrveit.

9. «Nisien», springar i form etter Eilev Smedal

Denne Fykerudslåtten er kalla opp etter spelemannen Jon Nisi (1870–1959) frå Gransherad. Det var Eilev Smedal som gjorde denne forma av slåtten kjend. Andre variantar av slåtten i Telemark er m.a. «Hestekåsbekken», «Lårdalsbrygga», «Stegaruden» og «Flesbergen».

10. «Hjartrud Haugland», gangar i form etter Høye Kvåle

Denne gangaren på nedstilt bas er ein av dei mange slåttane Høye Kvåle lærde av Kjetil Håvardson. Slåtten skal opphavleg vera etter Øystein Lurås, bror til den tidlegare omtala Knut, og er kjend i mange former både i og utanfor Telemark.

11. «Tussen i Vettahaug», gangar i form etter Høye Kvåle

Like ovanfor der Høye Kvåle budde ligg det ein haug som heiter Vettahaug. Høye laga slåtten om tussen i denne haugen som eit svar på «Tussen i Buschmannhaugen» som Torkjell Haugerud dikta kring 1930. Slik hadde Høye og Torkjell kvar sine tussar i kvar sine haugar.

12. «Systerslått», springar i form etter Torkjell Haugerud

Denne systerslått på forstemt fele skriv seg attende til Leiv Sandsdalen og Øystein Langedrag, og er ein annan enn dei tre som som oftast er å høyre under namnet «Systerslåttane» eller «Kivlemøyane».

13. «Langedragen 3», gangar i form etter Torkjell Haugerud

Da Ole Bull skreiv ned slåttar etter Møllarguten skreiv han mellom anna ned tre namnlause gangarar etter Øystein Langedrag. Bull nummerera desse difor til høvesvis Langedragen 1, 2 og 3. Dette smitta over på parallellslåttane i Luråsform, som på same måte blir nemnde som Luråsen 1, 2 og 3. Leiv Sandsdalen skal ha sagt om denne slåtten at: «Så lenge det finst slåttar som blir spela, vil denne slåtten leva etter far.»

14. «Moguten», springar i form etter Kjetil Flatin

Denne springaren var ikkje nytta i større grad i Seljord før Torkjell Haugerud lærde han av Knut Dahle i Tinn. Men da kom han derimot på moten også i denne bygda, og Kjetil Flatin spela han inn på pathefon i ei svært personleg utforming.

15. «Nordmannklubben», gangar i form etter Eivind Mo

Denne gangaren på nedstilt bas skriv seg tilbake til Øystein Langedrag. I Setesdal blir ein variant kalla «Soteroen», noko som kan tyde på at slåtten kan ha vore ein av dei slåttane Øystein og Olav Soterud spela i lag. Det herskar tvil om kvifor denne slåtten har fått namnet sitt. Ei historie går ut på at anten Øystein Langedrag eller Leiv Sandsdalen var til København for å spela for dei norske studentane der, og at spelemannen gjorde særleg stor lukke med denne slåtten. Nordmenn måtte til Danmark for å studere denne tida. Det blei difor danna ein klubb for norske studentar, som blei kalla Nordmannklubben. Ein annan teori er at namnet har samanheng med hestetransport over Hardangervidda. Vestlendingar blei kalla nordmennar i Telemark i gamal tid. Det blei ofte nytta kløvhestar på ferdene over fjellet frå vest til aust. Og av og til batt dei saman desse i ei lang rekke ved å knyte eit tau mellom pannelugg og hale på hestane. Ei slik rekke blei kalla klubb, og denne slåtten skal etter denne teorien skildre eit slikt følgje. Slåtten er elles kjend i andre variantar i Telemark under namna «Siri Rukaren» og «Fillevern». Torkjell Haugerud skal ha lært slåtten etter svigerfar sin, Sigurd Nes, som høyrde Leiv Sandsdalen. Men han skal også ha høyrte ein spelemann på Seljordshoi som heitte Olav Dale tulle denne slåtten. Eivind Mo hadde slåtten etter Torkjell.

16. «Kvålen», springar i form etter Høye Kvåle

Høye Kvåle laga denne springaren, og slåtten blei difor kalla opp etter honom. Akkurat når slåtten blei laga veit me ikkje, men Torkjell Haugerud skreiv han opp etter Høye i 1938, som sjølv spela han inn i NRK i 1939.

17. «Huldrejentas lokketonar», lydarslått i form etter Torkjell Haugerud

Denne lydarslått på trollestilt, som ofte berre blir kalla «Huldrejent», er den fyrste slåtten Torkjell Haugerud laga. I 1897 hadde Torkjell eit lengre opphald i Rauland for å kurere lungesjukdom. Kombinasjonen av kjærleikssorg og naturopplevingar i Rauland skal ha vore inspirasjonen til slåtten. Torkjell fortalde om fleire sterke inntrykk han fekk under dette opphaldet i samband med korleis slåtten blei til. Ein gong såg han ei fin jente i bunad som gjekk og gjette nokre kyr tidleg ein søndagsmorgon etter ei regning natt, mens han gjekk oppe i nokre bjørkekratt. Dette synst han var så fint eit syn, og Torkjell samanlikna denne jenta med ei hulder. Ein annan gong gjekk han i skoddetungt lende oppe ved ei seter på Kromviki på Møsstrand, sjuk og ved dårleg mot. Torkjell synst stemninga var så trolsk, og gjekk inn i selet og byrja å spela. Det skal ha vore da han kom på dei fyrste tonane i slåtten. Men Torkjell skal også ha innrømt at: «Det var nok ei jente med i bildet den gongen eg laga den slåtten.»

INFORMASJONSKJELDER

- Eivind Mo
- Kjell Steinar Brennemo
- Hallvard T. Bjørgum
- Knut Buen
- Erling A. Smedal: «Smedals-brørne og hardingfelemusikken»
- Hæge Manheim og Sigurd Telnes, CD-heftet til TA47CD «Manheimspel»
- Knut Buen, tekstheftet til Haugerudspel 1–5, Buen Kulturverkstad 1992
- Knut Buen, tekstheftet til BKMC 18: «Gamle meisterspelemenn på 78-plater 1V: Eilev Smedal og Kjetil Flatin, hardingfele» 1990
- Knut Buen: CD-heftet til NYCD6 «Seljordsmarsjen»
- Stein Versto: CD-heftet til TA13CD «Eivind Mo, hardingfele»
- Knut Buen: Teksthefte til BKMC67 «Teleonar: Eilev Smedal og Høye Kvåle, hardingfele», 1992
- Asbjørn Storesund: «Høyrer du Tårånn?», biografi om Torkjell Haugerud, Buen Kulturverkstad 1995
- Tov Flatin: «Seljord», bygdesoge for Seljord
- Jon Hvitsand og Olav Kvaalen: «Soga om Myllarguten», eige forlag 1972
- Rikard Berge: «Myllarguten», Ascheougs forlag 1908 / Noregs boklag 1972
- Stian Henneseid: «Bøsoga», bygdesoge for Bø i Telemark
- Ymse folketeljingar, www.digitalarkivet.no

ta:lik

TA85CD ©Talík 2011 info@talik.no www.talik.no

NORSK
KULTURRÅD

Opptaka er gjort i Bø kyrkje. **Innspeling og produsent:** Anders E. Roine
Miksing: Strype audio / Fridtjof A. Lindeman **Mastering:** Strype audio
Tekst: Per Anders Buen Garnås **Engelsk omsetjing:** Laura Ellestad
Foto: Arne Svalastog **Grafikar:** Eva Karlsson **Tilskot:** Norsk kulturråd, Fond for lyd og bilde og Rådet for folkemusikk- og folkedans
Bilete: Alle foto er tekne på Nes i Seljord, heimgarden til Torkjell Haugerud. Stor takk til Kristoffer og Torkjell Hoff som var eit særst hyggeleg og imøtekomande vertskap på Nes da dei stilte garden til disposisjon for fotografering.

SELJORD ANNO 1935

This CD is a result of the fact that the record label ta:lik awarded a record contract to the winner of the A class in Hardanger fiddle at *Landskappleiken* (Norway's annual national folk music competition) in 2010. Given that *Landskappleiken* is being arranged in Seljord for the first time ever in 2011, ta:lik encouraged me to find a theme linked to this district, since the CD will be released during this event.

Fiddlers have travelled a great deal both within and beyond county lines, and some have also moved from district to district. The tunes have wandered with these fiddlers in all directions, so that after a few centuries of wandering it is impossible to determine where their true source lies. One must go well into the 1900s before one can truly begin to determine the source of tunes. One must take particular care about prescribing a tradition to the older tunes, or asserting that they have their point of origin with one particular fiddler. When the tunes wander in this way, both the names and the stories behind the tunes change, and they also become accredited to different sources depending on where they end up. Furthermore, it can also be difficult to define terms such as “Seljordspel” or “Bøheringspel”. During certain periods there may be many good fiddlers within one and the same district. In spite of the fact that they come from the same area, they are often individualists with different styles and who have drawn inspiration from many places. Such districts are nevertheless what one can safely call core areas for traditional fiddle music. These core areas shift according to the whereabouts of the great fiddlers, and the locations of these areas can therefore vary from epoch to epoch. Seen in this light, there is no doubt that Seljord has been one of these core areas for several centuries.

I therefore thought that I would set out on a kind of time travel to one of the epochs during which Seljord was full of good fiddlers. In today's society we have an enormous advantage in that we can easily listen to recordings of fiddlers who lived for about 100 years ago and on. In this way, it is fairly straightforward for us to form a picture of how the good fiddlers from before our time played. On the basis of this, I decided to select a specific year when there were many good fiddlers to be found in Seljord *kommune*. The year 1935 quickly lit up as the golden year for the production. In that year, 46-year-old *Eivlev Smedal* was home from the USA for the last time. His student *Eivind Mo* was 31 years old and had been married to the Seljord girl Tone Li for four years. Eivind's uncle, *Høye Kvåle*, was 56 years old. So was *Kjetil Flatin*. They were both still in their best years as fiddlers. *Harald Manheim* lived for one more year, and his son *Gudmund* was 17. His 7-year-old brother, *Magne*, was probably not able to play yet, but the makings of a fiddler had already been apparent for a few years. On the other hand, the guru *Tørkjell Haugerud* was at his peak as a fiddler at the age of 59 years old and had tackled the enormous task of recording his large repertoire.

Of course, there are several other fiddlers one could mention. But the aforementioned fiddlers are the ones I have been most inspired by and taken best note of from this epoch. So that the production wouldn't become too extensive, I selected the year 1935, with these sources as a natural starting point. Eivind Mo is the only one of these fiddlers I have learned directly from. I learned the tunes after the other fiddlers from audio recordings.

The Traditions in Seljord

As a fiddler from Bø, it is not an especially large leap for me to pursue the abovementioned fiddlers from Seljord, since the fiddle tradition in Bø and Sauherad and the tradition in Seljord have strong bonds for natural reasons. In many cases, the fiddle traditions in these neighbouring districts are one and the same thing, if one disregards extremely individual differences. But one can also draw clear lines from Seljord to other districts – perhaps first and foremost to Møsstrand and Tinn.

In Seljord, as in all other districts in Telemark, predominant figures like Møllarguten and Lars Fykerud from Sauherad, Håvard Gibøen from Møsstrand, and Knut Lurås from Tinn are steadily cited as the sources of the tunes which are played. But Seljord also has its own influential figures from times past who have been recognized far beyond their home *kommune*. In particular, Olav Bægjuv, Jon Kjos, Øystein Langedrag, and Leiv Sandsdalen must be mentioned. Many of the tunes on this production date back to these men. I will say a little about three of them here.

Jon Kjos (1754–1826) came from Åmotsdal, which lies within Seljord *kommune*. He was born on the Kvammen farm, and he wrote his name as Jon Kvammen to begin with. But when he was around 48 years old he bought the Kjos farm and is therefore best known under the name Jon Kjos. Jon was frequently in Tinn, where he visited the fiddler Knut Lurås (1782–1843). He was called Jon Vestafe in Tinn because he came from the western districts in Telemark, and he is therefore also known under this name. Jon is one of the oldest fiddlers we know of in Telemark, and he was what was called a *stenderspelemann* in his time. This was a royal privilege which entailed that he had exclusive rights to play in his district. He was known for expanding small tunes into large, elaborate ones and supposedly had a very powerful tone in his fiddle. Jon was an important teacher for Håvard Gibøen, Øystein Langedrag, and Møllarguten, among others. The latter met Jon Kjos as a little shepherd boy and later declared that the Kjos tunes were worth their weight in gold. Rikard Berge wrote the following: “The Kjos tunes are the longest and most material-rich of their time, and they always stood for Myllaren as models of old, good fiddle playing.” It can also be mentioned that the *springer* tunes after Jon Kjos contain noticeably many *ristetak* (fast triplets). Well-known tunes which date back to Jon, and which are

not represented on this CD, include: “Skuldalsbruri”, “Guro Heddeli” (“Sollikrokkan”), “Kvamsvogga”, “Frå morgon til kveld”, “Jon Vestafe”, and “Flokjetjønn” (“Kjosjasen”).

Øystein Olavson Langedrag (1785–1848) was born on the Langedrag farm in Seljord, where his father Olav Jonson and his mother Signe Andresdatter lived at the time. But Øystein did not stay long at the Langedrag farm under Kovadalen. After a time he moved to a small cotter's farm near Sanda in Øvre Bø which was also called Langedrag. Today this area lies within Bø *kommune*, but in his day it lay in Seljord. It has been a little unclear which of the Langedrag farms Øystein actually came from. One could easily believe that the Langedrags took the name with them from the one farm to the other, but in the national census from 1782 both Langedrag under Sanda and Raudberg (Kovadalen) are named. Therefore, there were two cotters' farms with this name in Seljord *kommune* before Øystein was born. Øystein's parents are the first we know of who lived on the Langedrag farm which lies in today's Seljord. Both Øystein's father and grandfather were fiddlers. Therefore, Øystein had a family tradition to look after. The fiddler Olav Råmundsson Soterud (1782–1828) lived in the same area as Langedrag in Øvre Bø, and the two fiddlers played a great deal together. Langedrag and Soterud lie on opposite sides of Bøelva, and it is said that these two sometimes sat and played for each other over the roar of the river. Jon Kjos was an important teacher for Øystein, and time spent with his good friend and contemporary Knut Lurås also bore fruit. These two once played together for three days at Lomodden in Seljord. The one sat in the bed and the other in a chair. After a while they were able to follow each other so well that it sounded like there was only one person playing. Otherwise, we know that Øystein learned from Gunnar Grjotnes (1748–1826) in Fjågesund and Tov Kristianson (b. around 1750) from Kviteseid. Øystein also learned to play violin and read music while he was in a military band in Copenhagen. He was at war for seven years. During this time he learned marches, among other things, and he was therefore supposedly the first in Telemark to play bridal marches. Øystein married Tone Leivsdotter. Olav Soterud was the fiddler. When he was to play a tune to accompany the people to the church, Olav said: “I don't know all the marches you know, Øystein; but I shall do the best I can.” In the olden days, bridal *gangar* tunes were played on such occasions. Øystein is also referred to as a good carpenter and a master of wood carving. He therefore travelled a great deal both as a tradesman and a fiddler and listened and learned wherever he went. Øystein and his family moved from place to place for a while before finally settling on the Sandsdalen farm in Seljord. Well-known tunes after Øystein which are not represented on this production include “Skarsnuten”, “Langedragen 1”, “Morgonvandringen”, “Langedragen 2”, “Bruremarsj frå Seljord”, and “Kivlemøyane”. One must also take into account that many of the

tunes which are referred to as Sandsdal tunes date back to him. Øystein Langedrag had some extraordinarily talented students. Møllarguten learned a great deal from Øystein beginning from when he was a little boy, and Håvard Gibøen also received excellent guidance from him. But the most important tradition bearer was his son, Leiv Sandsdalen.

Leiv Sandsdalen (1825–1896) was born while his family lived on the Moen farm in Seljord. But he took the name Sandsdalen when the family settled on the Sandsdalen farm. Leiv took good care of the fiddle tunes after his father, who placed great emphasis on the maintenance of the tradition. Øystein even played a great deal for Leiv after he was bedridden towards the end of his life. They say that Øystein declared that Leiv would never learn to play. All the same, Leiv really did learn to play, but it is said that he didn't reach his peak as a fiddler before he was in his 60s. Leiv inherited his father's rich gifts both when it concerned musicality and manual dexterity. He was widely known as a fiddler, fiddle maker, furniture maker, and wood-carver. Sandsdalen was also a literary artist of rank, and he was preoccupied with the maintenance of local history and sagas. This, in combination with his great musicality, made him a popular concert fiddler. Fiddle playing became an important livelihood for Leiv, and he was therefore somewhat reluctant to teach many of his best tunes in fear of the competition on the market. This was probably also related to the fact that he was very particular about passing on the tunes just as correctly as he had learned them. For example, it is said that he refused to play when Lars Fykerud was present. As opposed to Fykerud, for example, Leiv was preoccupied with maintaining the old fiddle traditions. Nevertheless, the tradition after Sandsdalen still lives strongly, since there were many good fiddlers who were interested in learning his tunes – which was something they managed to do in a variety of ways. Leiv Sandsdalen was a man with a strong and authoritative appearance and was highly respected both in his home district and otherwise in Telemark. When he was a little older he also travelled outside of Telemark, both to western Norway and Oslo. All the knowledge he possessed, in addition to the many-sided talent he was the proprietor of, made him an impressive cultural personality in Seljord. Well-known tunes after him, in addition to the ones that are included on this CD, include: “Sandsdalspringaren”, “Sandsdalsgangaren”, “Elling Münsters trollstemte halling”, and “Sandsdalsvrita”.

THE SOURCES

Torkjell Haugerud (1876–1954) was born and raised in Bø in Telemark. But when he married Bergit Nes in 1903, he simultaneously married into the farms Nes and Nordgarden in Seljord. He therefore lived the majority of his life here. He learned to play from great fiddlers in Bø. There were also fiddlers in his family. But Halvor Flatland (1853–1929) was one of his most important teachers. Together with his brothers, Olav and Hans, Halvor was one of the most important bearers of the fiddle tradition after Møllarguten. The Flatlands in Bø also had their own family tradition to pass on to Torkjell – namely the fiddle tradition after their father, Hans Hellos. Torkjell Haugerud was also an important connecting link between the Langedrag/Sandsdal tradition and later fiddlers. He acquired a good deal of this tradition by hearing Sandsdalen himself play. But he also picked up these traditions via the Møllar/Flatland tradition and by listening to others who had been very close to Sandsdalen – for example his father-in-law Sigurd Nes. Haugerud was fundamentally interested in uncovering all material of value. He therefore sought out lesser known fiddlers and learned many tunes which likely would not have survived if Torkjell hadn't intervened. Examples of this are the tunes he learned from Aslak Kleivane in Seljord. Haugerud was a discerning and extremely skilled man. He gathered fiddle traditions from most of the areas in Telemark. He learned tunes in tradition after Gibøen and Lurås from Kjetil Håvardson and Knut Dahle. He also had tunes after Lars Fykerud in his repertoire. One time Lars said to Torkjell that: “There isn't anyone in the country who plays as well as you and I.” Torkjell was also interested in the fiddle traditions from outside of Telemark. In this way, he acquired an enormous and diversified repertoire. From the time he was a boy he was raised in a Christian faith, which contributed to the fact that he attached great importance to the lyrical aspect of fiddle playing and very seldom played for dance. Classical and European music also lay close to Torkjell's heart. He could read music and played both violin and organ. He was therefore a groundbreaker in the transcription of tunes. Even though he thought it was essential that the tunes be solid in terms of form, he was also a master of making variations. “You mustn't be surprised if that part is different next time,” he said one time to Eivind Mo. On the whole he was suffused with musicality. He was therefore able to bring new things into the Hardanger fiddle repertoire by composing extremely original tunes which quickly entered into the tradition. In terms of technique, he had incomparable control of both his fingers and bow. And all of these abilities, together with his sensitive relationship to the music and his quality-conscious and powerful interpretation of traditional fiddle tunes, made him a leading figure in his time. He also became an important teacher for many upcoming great fiddlers.

Harald Manheim (1879–1936) was born on the Manheim farm in Manheimstrondi in Seljord, where he lived his entire life. The Manheim family has shown itself to be a highly gifted family, with many good performers of folk music and folk dance all the way down to the present day. His father, Egil Eivindson Manheim, was a renowned fiddler and was Harald's first teacher. It is said that as a ten-year-old Harald crawled through the storehouse window at the Manheim farm in order to get hold of his father's fiddle. The desire to play clearly lay latent in the boy. An old road crossed the land at Manheim, and many people of all sorts therefore stopped in at the farm. Among these were great fiddlers such as Håvard Gibøen, Øystein Langedrag, Møllarguten, and Leiv Sandsdalen. The latter worked at Manheim, and Egil learned a great deal from him, which he then passed on to his son. Harald Manheim therefore also became an important link in the Sandsdal tradition. Otherwise, he spent a good deal of time with Erik Øverland from Seljordshei, who was a fiddler Harald spoke highly of. He also spoke highly of Lars Fykerud, who was probably among those who influenced Harald most, beyond that which he learned at home. When Lars came back from America in 1898, Harald brought him home to Manheim, where he stayed for eight days. The Manheim fiddlers were later influenced by the districts further east via Gunnulf Borgen from Borgja in Bø, with whom they had a great deal of contact. Harald was a strong working man, and this strength was also manifest in his playing. His fiddling carried a long ways, and it is said that Torkjell Haugerud, on the other side of Seljordsvatnet, could sometimes hear that Harald was sitting outside playing if the wind was blowing in the right direction. This rich talent fortunately didn't end with Harald. He had twelve children, and three of his sons became great fiddlers. The eldest of them was Egil Manheim (1904–1941), who unfortunately passed away at a young age. But his younger brothers Gudmund (1918–1991) and Magne (1928–1997) carried on the tradition after their brother and father. Gudmund was at the end of his teens when his father died, but Magne was just a little boy and probably had to learn mainly from his brothers. Nevertheless, they all grew up hearing the sound of Harald's fiddle and became worthy representatives of the tradition. Among the Manheim fiddlers there only exist recordings of Gudmund and Magne, and they are therefore my sources for the fiddle tradition after Harald Manheim. Gudmund took over the Manheim farm when Egil died but moved with his family down to Sanden near Seljordsvatnet. He operated the farm from here, at the same time that he ran Sanden camping. Magne was found to be a talented musician early on and was given the opportunity to study music. He therefore moved to Oslo and lived the greater part of his life here, while he made his living as both a violinist and a fiddler. But he moved home to Seljord when he retired and became an inspirational force in his home district by reviving *Seljord Spellemannslag* (Seljord Fiddlers' Association) together with his nephew, Harald Manheim, in 1991.

Høye Kvåle (1879–1967) grew up in Flatdal but lived most of his life as a farmer on the Haugen farm in Seljord. He heard fiddle playing right from when he lay in the cradle. His father, Eivind, played a little fiddle, and his mother, Anne, also had a broad exposure to traditional fiddle music. During his youth he played a great deal with the Smedal brothers. This could be the reason that one finds many common denominators in the playing styles of the Smedals and Høye. Høye also came into contact with Kjetil Håvardson in Møsstrand early on. Otherwise, he got to hear masters such as Leiv Sandsdalen and Lars Fykerud and learned a good deal of his repertoire from them. In 1907 Høye was in America. While he was there he learned tunes from the emigrants Olav Napper from Fyresdal and Jørgen Bægjuv from Flatdal, who was the son of Olav J. Bægjuv. Jørgen moved to the USA as a teenager together with his father. He therefore had more Bægjuv tunes in his repertoire than most. In the USA Høye was also once more in the company of the oldest of the Smedal brothers, who had emigrated there. Høye was intensely interested in traditional fiddle music from all areas and picked up tunes wherever he went. In this way, Høye accumulated a substantial and broad repertoire which contained very rare tunes and tune forms. He remains standing first and foremost as an important connecting link to the Gibø tradition after Kjetil Håvardson. Without doubt, Høye's distinctive tonality was strongly influenced by this tradition. Quiet as he was by nature, he didn't play much in public and didn't arouse the attention that he could have. Fortunately, he recorded quite a few tunes for NRK, and his son, Olav, made good recordings of him. These recordings reflect a fiddler with a fine sense of form and a great sense of tonality. The tunes he made also bear witness to the fact that Høye Kvåle was a man of exceptional understanding and talent.

Kjetil E. Flatin (1879–1960) was born on the Flatin farm in Nordbygd in Seljord, but he later bought the Ramberg farm which lay in the same vicinity. He lived here for the greater part of his life. He made his own fiddle while he was still just a little boy and played in a wedding as an eight-year-old. In this way, he displayed natural abilities as both a fiddle maker and fiddler early on, and he practiced these two crafts masterfully for the rest of his life. Kjetil was related to both Olav Bægjuv and the father and son Langedrag and Sandsdalen. The latter also became a role model for him. But Kjetil didn't merely pass on Sandsdalen's tunes. He also became a solid concert fiddler and upheld Sandsdalen's skills as a performer. Lars Fykerud was also a great role model for Kjetil, both as a performer and fiddler, and Kjetil also played many of Fykerud's concert pieces. With his elegant and engaging playing style and his dignified manner, he was one of few in his time who managed to earn a living as a fiddler. He travelled all around Norway with his music, and from 1903 to 1907 he even went on tours to the USA. He had

such great success there that he was invited to come back and play at "De norske festligheter" in Fergus Falls, Minnesota – which he turned down. In the 1910 US federal census, Minneapolis is entered as his last residence in the USA. And at this time he also met frequently with the emigrant Smedals, especially on the farm where Harald Smedal lived. One can well say that Kjetil Flatin was an unconstrained fiddler who embraced elements from other areas and other playing styles. He was impressed by Sjur Helgeland and Ola Mosafinn from Voss and didn't shy away from using elements from their tradition in his music. He was also of a listening nature and learned fiddle tunes wherever he went. He therefore had tunes after many of the well-known tune composers in his repertoire and played his own personal versions of these. Dynamic was important in Kjetil's playing, more so than among most others, and his distinctive style made an impression far beyond the Hardanger fiddle audience at home. For example, the composers Edvard Grieg and Johan Halvorsen honoured him by setting him highest at *kappleikar* (competitions in Norwegian folk music) at the beginning of the 1900s at which they were among the judges. Kjetil's daughter, Signe Flatin Neset (1912–1975), also became a good fiddle player. She was the one who carried on the majority of his tunes, together with her husband Leiv Neset (b. 1925), who is also one of Torkjell Haugerud's foremost students.

Eilev Smedal (1889–1938) from Flatdal was one of six brothers who were all good fiddlers. The five others were Olav (1871–1941), Greggar (1874–1919), Harald (1876–1936), Gunleik (1878–1948), and Aslak (1883–1913). Their father was Aslak Olavson Smedal from Åmotsdal. He worked as a teacher, and like his father and grandfather before him he was also a cantor. Much of the sons' musicality came from their father's side, but their mother, Gunhild Rue, played the flute and was also from a highly gifted family. In this country it was Eilev who became the most renowned of the brothers. Of all the brothers, his playing was recorded most extensively, and he will therefore represent the family on this production. Four known recordings of Gunleik also exist, but the playing of the other brothers is unfortunately not preserved as far as we know. Sadly, several of them passed away at a young age. Early on, Eilev recorded several tunes on Pathé records while he studied surgery in Kristiania. At this point, he was already a notable fiddler. At *landskappleiken* in 1914 he became the youngest ever to win first prize. He emigrated to America in the same year, and he became a regarded surgeon after completing his studies in 1916. In the USA he married Etta Henriksson, Greggar's widow. Olav, Harald, Greggar, and Gunleik had already been living in America for several years when Eilev emigrated. They also had a great deal of contact with master fiddlers who visited the country. After several years in America, Gunleik moved home to Norway to take care of their

parents. Their father died in 1911, and in 1912 they sold Haugstoga, where their parents had lived. Gunleik later brought Eilev, his mother Gunhild, his sister Signe, and his wife Tone with him over to the States. In this way, the entire surviving part of the family was united in the USA. Even though Eilev was gone for many years, his records flourished in countless homes in Norway, and in this way he still made a strong impression on people. Fortunately he visited Norway two times after he emigrated, in 1928 and 1935. It was a great occasion when Eilev came home, and he made a lasting impression both times. In 1935 he also recorded some tunes for NRK. The Smedals' grandmother was named Signe and was the sister of the well-known fiddler Håvard Gibøen. There had been many good fiddlers in their family. She was good at singing tunes, and her eldest grandsons learned a great deal from her. Like her brother she was very particular about that the tunes should be played completely correctly. In this way, the Smedals were coloured early on by the fiddle tradition after Håvard Gibøen. Eilev learned a lot from his older brothers, who had had the opportunity to hear many of the earlier great fiddlers, including the likes of Leiv Sandsdalen and Hans and Lars Fykerud. He and his brothers also learned a great deal from their relative Kjetil Håvardson and acquired more of the Gibø style from him. But Eilev was also strongly influenced by other regions. He was frequently in the company of both Torkjell Haugerud, Knut Dahle, and Svein Løndal from Tuddal. But above all he treasured the playing of Halvor Borgen Ulvdal in Bø and was very influenced by it. The brothers Halvor Borgen Uvdal and Gunnulf Borgen were among the most important bearers of the tradition after Lars Fykerud, and Eilev and the two brothers had many get-togethers during which fiddle music was in the centre. In this way, the Smedal fiddle tradition was a tasteful amalgamation of the playing traditions after Håvard Gibøen and Lars Fykerud, and Eilev developed a highly personal and compelling style. Eivind Mo said that Eilev had an exceptional tone in his fiddle and that he sometimes fingered in such a way that one could hear his fingers strike the fingerboard.

Eivind Mo (1904–1995) was born and raised on the Øvre Mo farm in Rauland. Both his father, Halvor, and his mother, Gunhild, were interested in fiddle playing. Gunnhild was the sister of Høye Kvåle, and he became Eivind's first teacher. In 1931 he married the Seljord girl Tone K. Li (1903–1981), who was also a good fiddle player. They settled on the Tytegrav farm near Brunkenberg, about ten kilometres outside of Seljord. So Eivind wasn't living in Seljord in 1935, but he visited his good friends and role models in Seljord often – and was in this way an important part of the fiddlers' milieu there. In 1946 Tone and Eivind bought the farm Nordgarden in Seljord – the neighbouring farm to the Nordgard farm which Torkjell Haugerud owned. They lived here for the rest of their lives, and Eivind worked as both a farmer and

bank manager at Seljord Sparebank. Eivind held Torkjell Haugerud in high esteem, and Torkjell became one of his most important teachers. It was particularly during his youth that Eivind was active as Torkjell's student. Tone was also especially fond of Torkjell Haugerud's playing, and he greatly appreciated her abilities as a fiddler. She and Anne Haugerud (Hoff), Torkjell's daughter, were good friends with shared interests, and they therefore spent a great deal of time together. In this way, Tone also learned a lot from Torkjell, and Eivind learned many Haugerud tunes from her. Another important fiddler in Eivind's life was Olav Groven (1895–1929) from Gøytilsgrend in Lårdal. Olav knew many tunes, including some in tradition after Møllarguten which he had learned from various fiddlers in Tokke and Vinje. Many of these tunes could be found in Eivind's standard repertoire. Eilev Smedal was a role model for Olav Groven, and he became the same for Eivind Mo. Eilev dropped in at Øvre Mo in Rauland the first time he was home from America in 1928. The next time he was home, in 1935, Eilev and Eivind went on a trip through Telemark. Another fiddler whom both Tone and Eivind valued highly was Johannes Dahle (1890–1980) from Tinn. He was the grandson of Knut Dahle, and he and Eivind and Tone had a great deal of contact. In the same way that Torkjell Haugerud learned tunes from Dahle's grandfather Knut, Eivind seized the opportunity to pick up tunes from Johannes. Torkjell and Eivind also invited Johannes to Seljord so that they could learn more of this fine material. In this way, the good, old connection between the Tinn fiddlers and the fiddlers in Seljord was maintained. Myself, I met Eivind Mo as a thirteen-year-old and got to experience him during the last part of his life. At that time it was especially the above-mentioned fiddlers he spoke warmly of, and it was very special and exciting for me to be brought into such close contact with these fiddlers by way of him. Eivind was an old man at that point, but he was very lucid in his thinking and could still play the fiddle. He had a critical nature and thought it was imperative that one placed the tunes "in the right tracks," as he said. In particular, he talked a great deal about the tunes after Håvard Gibøen and Jon Kjos. We went through some tunes meticulously, and he corrected others here and there. But mostly I sat and played for him, and he gave me feedback. It was a great event for a teenager to have things approved by that living legend. I especially remember how he emphasized the importance of being able to make variations and put something of oneself into the playing; "You have a divine gift in that you have the ability to make variations," he said. We got along very well. In this way, Eivind became a very important part of my development as a fiddler, and he has always been one of my absolute greatest ideals – something he has been for many of his contemporaries as well as for many later fiddlers. The tunes he made have also entered into the permanent repertoire of many of today's great fiddlers, both in eastern and western Norway. Eivind's playing

consisted of layer upon layer of quality. It had enormous momentum. There wasn't any hesitation. He didn't stop and linger. The tune always had to move forward. This had the effect that you were drawn along and captivated by his imagination. It was movingly pure and elegant, and an intimate lyrical undertone lay in the depths the entire time. In this way, Eivind Mo remains standing as one of the very best fiddlers of the 1900s.

THE TUNES

1. "Bægjuven", *springar* after Eivind Mo

Olav Jakobsson Bægjuv was from Flatdal and was born in about 1830. Møllarguten once said about him that: "This Bægjuven is a terrific player!" Bægjuv was a small cotter's farm under the Austgarden farm near the Flatdal church. Olav is described as an extremely large man with ugly scars on his face from knife wounds. He got these during a brutal fight. Olav moved with his family to America in 1869 and died there. This is likely one of the tunes Høyve Kvåle learned from Olav's son when he was in America. This *springar* is the most well-known tune after Bægjuven, and Eivind Mo learned it from his uncle Høyve.

2. "Igletveiten", *springar* after Gudmund Manheim

Igletveit is a small cotter's farm close to Manheim. A fiddler named Olav Igletveit once lived here. One time, Olav went to Møsstrand to learn tunes from Håvard Gibøen (1809–1873). During his visit he learned this *springar*. Eventually he had to start the long journey homeward. But when he had come a good distance on the way home, he discovered that he had forgotten a part of the tune. He therefore turned around and walked back in order to refresh his memory. On account of this dedicated effort to learn the tune correctly, he was honoured by having the tune named after him. Olav Igletveit played the tune a great deal in both Bø and Seljord. In Seljord "Igletveiten" is regarded as a tune in the Sandsdal tradition. But the tune is older than Sandsdalen and is considered to be a tune in tradition after Møllarguten.

3. "Moghusfela", *gangar* after Eilev Smedal

This tune is known in many forms and under several names in Telemark, but it can also be found in other Hardanger fiddle districts. "Lea deg, lea deg, gamle Olav" is perhaps the most well-known name of one variant. Eilev Smedal learned the tune from his grandmother, Signe. She sang the tune after the playing of her brother, Håvard Gibøen. The tune is also referred to as a *gangar* after Leiv Sandsdalen, which indicates that it was played in Seljord before Eilev learned it from his grandmother.

4. "Revefaret", *springar* after Eivind Mo

This is a tune after Jon Kjos and is a variant of the Lurås tune "Ein god lått" in Tinn. The tune is usually simply called "Springar etter Jon Kjos". But it is also associated with a story about when Jon Kjos won a victory over a fox. This fox stole many white grouse from snares that were set out by trappers, and a bounty of three dozen grouse was announced, to be awarded to he who shot the fox. Jon Kjos was a widely known hunter. It is said that he climbed Vindeggen, Brattefjell, and Medfjell in one day. While Jon was out hunting for this fox, he came across a snare where the fox had been. Jon followed the fox's tracks all the way until he came to a rock-strewn slope where he saw a great deal of grouse feathers and remnants from the fox's feast. Jon sat down to wait a good, long time, and when it began to grow dark the fox came out, and Jon shot the bird thief. Eivind Mo believed that this *springar* was associated with this story because it "is also somewhat tricky in its trail." Eivind Mo learned the tune from Høyve Kvåle. I have learned a section towards the end of the tune from Gunnar Innleggen (b. 1940) in Bø. He learned "Revefaret" from Eivind Mo many years before me, and Eivind included an extra part then which he didn't include when I learned the tune.

5. "Jondalen", *springar* after Magne Manheim

This tune is played on a fiddle tuning called *forstemt* and is best known in the form after Håvard Gibøen. The form I play here is in tradition after Møllarguten. The tune was passed down from Harald Manheim to his son Magne, and is also known under the name "Sigurd Jondalen".

6. "Kvamshallingen", after Eivind Mo

Jon Kjos's sister was married in Tinn in Telemark, and Jon visited her in Tinn now and then. During his visits he often met with the fiddler Knut Lurås. One time when he was there, he was made fun of because he didn't play as many *halling* tunes as the fiddlers in Tinn, but played mostly *gangar* and *springar* tunes. This was hard on him. After he came home, he settled down to sleep in his hay barn – it was probably a warm summer night. Then he dreamed that a man dressed in black came in and played this *halling* for him. In terms of form, it sounds like Eivind Mo was inspired by both Johannes K. Dahle and Høyve Kvåle in this *halling*, but both of them had sources back to Håvard Gibøen, who probably heard Jon Kjos himself play it.

7. "Kivletone etter Lavrants Østtveiten"

It is not only the traditional fiddle music which has been plentiful in Seljord. Folk singing has also stood firmly planted, and there have been many good performers. One of these was Lavrants Østtveiten (1899–1979) from Seljordshei, who had a great deal of material which was passed down to him in old fam-

ily tradition. This melody is a part of the song about *Kivlemøyane* (the Kivle maidens). The first time I heard this melody it was my uncle, Knut Buen, who played it on *trollstilt* tuning. But he learned the tune from Lavrants. Folk songs were often played on Hardanger fiddle in Seljord. Kjetil Flatin was a particular advocate for this type of playing.

8. “Heggtveiten”, *gangar* after Kjetil Flatin

Leiv Sandsdalen’s son Sveinung married into the Heggtveit farm in Kviteseid, and the wedding took place at this farm. There was a great atmosphere here as the day proceeded, and at one point the groom himself began to sing a tune while he twirled and danced to his own singing. His father Leiv sat and dozed a little just then, but started and awoke, and asked: “Where have you heard that tune?” “Well, from you, of course!” answered Sveinung. Leiv had forgotten the tune and was beside himself with joy when his son reminded him of it again. After finally being able to play the tune again, Leif therefore said: “After this day it shall be called Heggtveiten!” Kjetil Flatin learned the tune after the singing of Sveinung Heggtveit.

9. “Nisien”, *springar* after Eilev Smedal

This tune is one of the many Fykerud tunes that were played a great deal among fiddlers in Seljord. The tune is named after a fiddler from Gransherad called Jon Nisi (1870–1959). It was Eilev Smedal who made this form of the tune well-known. Other variants of the tune in Telemark include “Hestekåsbekken”, “Lårdalsbrygga”, “Stegaruden”, and “Flesbergen”.

10. “Hjartrud Haugland”, *gangar* after Høyve Kvåle

This is one of many tunes Høyve Kvåle learned from Kjetil Håvardson. The tune is known in many forms both within and outside of Telemark. But the source of the tune is purported to be Øystein Lurås (1785–1832) from Tinn.

11. “Tussen in Vettahaug”, *gangar* after Høyve Kvåle

Høyve Kvåle made this tune as a response to “Tussen i Buschmannhaugen” which Torkjell Haugerud composed in about 1930. Vettahaug lies directly above where Høyve Kvåle lived. In this way, Høyve and Torkjell each had their own *tusse* (pixie man) in their own *haug* (hill).

12. “Systerslått”, *springar* after Torkjell Haugerud

This form of this “sister tune” dates back to Leiv Sandsdalen and Øystein Langedrag and is a different tune than the three tunes which are usually called “Systerslåttane” or “Kivlemøyane”. The tune is played on *forstemt* tuning.

13. “Langedragen 3”, *gangar* after Torkjell Haugerud

When Ole Bull transcribed some nameless Langedrag tunes from Møllarguten’s playing, he numbered them Langedragen 1, 2, and 3 in order to distinguish the nameless *gangar* tunes from each other. This rubbed off on the same tunes in Lurås form, which are often called Luråsen 1, 2, and 3. Leiv Sandsdalen supposedly said about this tune that: “As long as tunes are being played, this tune will live on after my father.”

14. “Moguten”, *springar* after Kjetil Flatin

This *springar* was not played much in Seljord before Torkjell Haugerud learned it from Knut Dahle in Tinn. But then it became fashionable in Seljord, and Kjetil Flatin recorded it on a Pathé record in his own personal version.

15. “Nordmannklubben”, *gangar* after Eivind Mo

This *gangar* on *nedstilt bas* tuning dates back to Øystein Langedrag. In Setesdal a variant is called “Soterøen”, which could mean that it may have been one of the tunes Øystein and Olav Soterud played together. It is uncertain how the tune got its name. According to one story, either Øystein Langedrag or Leiv Sandsdalen once played for Norwegian students in Copenhagen and had great success with this tune. Norwegians had to go to Denmark to study at this time, and they formed a club for Norwegian students there. Another theory is that the name is related to horse transport over Hardangervidda. People from western Norway were called *nordmennar* in Telemark in the past. Pack-horses were often used on these journeys over the mountains from west to east, and now and then they tied the horses together in a long line by knotting a rope between forelock and tail on the horses. The line was called a *klubb*, and according to this theory, this tune attempts to depict such a company. Other variants of the tune are known as “Siri Rukaren” and “Fillevern” in Telemark. Torkjell Haugerud supposedly learned the tune from his father-in-law, Sigurd Nes, who heard Leiv Sandsdalen play a good deal. But he purportedly also heard a fiddler in Seljordshei named Olav Dale sing this tune. Eivind Mo learned the tune from Torkjell.

16. “Kvålen”, *springar* after Høyve Kvåle

Høyve Kvåle made this tune, and the tune was later named after him. We don’t know exactly when the tune was made, but Torkjell Haugerud transcribed it from Høyve’s playing in 1938, and Høyve recorded it for NRK in 1939.

17. “Huldrejentas lokketonar”, *lydarslått* after Torkjell Haugerud

This *lydarslått* on *trollstilt* tuning, which is often simply called “Huldrejenta”, is the first tune Torkjell Haugerud made. In 1897 Torkjell had a long stay in Rauland to be treated for lung disease. The combination of an unhappy love affair and experiences in nature provided the inspiration for the tune. Torkjell described several powerful impressions he had during this stay which relate to how the tune came into being. One time he saw a pretty girl in *bunad* (traditional rural garments) who was out herding cows early one Sunday morning after a night heavy with rain, while he walked up among some birch thickets. He thought this was such a beautiful sight, and Torkjell likened the girl to a *hulder* (an alluring forest creature). Another time he was walking in fog-heavy terrain up near a mountain summer farm in Kromviki in Møsstrond, sick and in low spirits. Torkjell thought the atmosphere was so magical, and he went into the farmhouse and began to play. It was then that he came up with the first notes of the tune. But Torkjell also admitted that: “There was a girl in the picture at the time that I made that tune.”

ta:lik